

בס"ד

המן וקרוב פסח לפרשת בשלח

א2. תלונה על מים - ברפידים שוב מתלוננים ישראל על שאין להם מים לשתות. כאן משה יכה בצור, ויצאו ממנו מים. בסיום תלונה זו יאמר:

4. שמות י"ז, ז

"ויקרא שם המקום מסה ומריבה... ועל נסתם את ה'"

א1. אויב חיצוני - התמונה האחרונה המתוארת בכתוב, במסע ישראל להר סיני, היא תמונת המלחמה עם עמלק. כאן יהושע יצא בראש הנלחמים, ויגבר על עמלק.

כך אם כן מתואר מסע ישראל באופן כיאסטי:

במסגרת הדרך (1, 1א) ישנה בעיה של אויב חיצוני המאיים על ישראל (מצרים ועמלק),

במעגל הפנימי יותר (2, 2א) ישנן שתי תלונות על מים (מרה ורפידים),

והציר המרכזי (3) שגם ארוך ביותר מבחינת תיאור הכתוב והשתלשלות התלונה, הוא התלונה במדבר סין על הבשר.

כפי שכבר אמרנו, בתלונה זו ישנם מאפיינים מיוחדים על פני שתי התלונות האחרות, כבראש כולם ניצבת התגלות השכינה לעיני כל ישראל.

ההקבלה בין המסע להר סיני והמסע מהר סיני

במובנים רבים, מזכירה דרך זו - ממצרים להר סיני - את הדרך השנייה שמתוארת בכתוב - מהר סיני לערבות מואב. ישנה תקבולת מעניינת בין התלונות והמלחמות המתוארות בפרשתנו לבין התלונות והמלחמות המתוארות בפרשות בהעלותך-חוקת.

גם בפרשת חקת, אנו קוראים על שתי מערכות של מלחמה: ראשית "מלך ערד ישב הנגב", ולבסוף בכיבוש עבר הירדן המזרחי (סיחון ועוג).

אל מול שירת הים אנו שומעים בספר במדבר את השירה השנייה ששרו ישראל במדבר - שירת הבאר.

תחילת השירה:

5. במדבר כ"א, י"ז

"אז ישיר ישראל את השירה הזאת"

ודאי מזכירה לנו את שירת הים הפותחת ב:

"אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת."

פרשת השבוע - פרשת בשלח - היא פרשת "הדרך". כוונתנו שבפרשה זו אנו קוראים על הדרך שעשו ישראל ממצרים להר סיני.

בהר סיני עתידים ישראל לחנות זמן ארוך, ותיאור עזיבתם את ההר יתואר רק בספר במדבר (פרק י').

בסיום הפרשה הקודמת, פרשת בא, יצאו ישראל ממצרים, ובתחילת הפרשה הבאה (יתרו) יגיעו ישראל להר סיני - "בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה בא מדבר סיני" (שמות י"ט, א).

כך שפרשת השבוע שלנו כונסת בתוכה את מסלול ההליכה כולו: תחילתו ביציאה ממצרים וסופו, ההגעה להר סיני.

מבנה הפרשה

לפרשה, כלומר לדרך, ישנו מבנה ספרותי מובהק:

1. אויב חיצוני - היחידה הראשונה עוסקת בשחרור הסופי של ישראל מהעם המצרי.

בקריעת ים סוף ישנם מוטיבים רבים המהווים המשך ישיר לספור המכות, ובמובן מסוים ניתן להתייחס אל טביעת המצרים בים כאל המכה האחרונה והניצחת.

מעניין הדבר, שמכה אחרונה זו נעשית דווקא, מחוץ לגבולות ארץ מצרים, כשישראל כבר בדרך לארץ כנען.

2. תלונה על מים - במרה מתלוננים ישראל על כי אין להם מים לשתות (משום שהמים אליהם הגיעו הנם מרים).

הבעיה נפתרת, ובסכום חניה זו אומר הכתוב:

1. שמות ט"ז כ"ה

"שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו"

3. תלונה על לחם ובשר - בחניה במדבר סין מתלוננים ישראל על שהם מתגעגעים לאוכל שהיה להם במצרים, ואילו במדבר נעדרת מהם הנאת אכילה זו.

בתלונה זו יצטוו ישראל על השבת, יינתן להם המן והשלו, וחשוב מכל, זו הפעם הראשונה בה כבוד ה' מתגלה לעיני כל ישראל:

2. שמות ט"ז י'

"ויפנו אל המדבר והנה כבוד ה' נראה בעיני."

כסיבה נלווית למן יאמר הכתוב:

3. שמות ט"ז, ד

"למען אנסנו הילך בתורתך אם לא"

[מעניין הדבר כי גם בספר דברים המינוח "ניסיון" מוצמד תמיד לירידת המן].

תקחו. **יז** ויעשו כן, בני ישראל; וילקטו, המרבה והממעט. **יח** וימדו בעמר--ולא העדיף המרבה, והממעט לא החסיר: איש לפי-אכלו, לקטו. **יט** ויאמר משה, אלהם: איש, אל-יותר ממנו עד-בקר. **כ** ולא שמעו אל-משה, ויותר אנשים ממנו עד-בקר, וירם תולעים, ויבאש; ויקצף עליהם, משה. **כא** וילקטו אתו בבקר בבקר, איש כפי אכלו; וחס השמש, ונמס. **כב** ויהי ביום הששי, לקטו לחם משנה--שני העמר, לאחד; ויבאו כל-נשיאי העדה, ויגידו למשה. **כג** ויאמר אלהם, הוא אשר דבר יהוה--שבתון שבת-קדש ליהוה, מחר: את אשר-תאפו אפו, ואת אשר-תבשלו בשלו, ואת כל-העדף, הניחו לכם למשמרת עד-הבקר. **כד** ויניחו אתו עד-הבקר, כאשר צוה משה; ולא הבאיש, ורמה לא-היתה בו. **כה** ויאמר משה אלהו היום, כי-שבת היום ליהוה: היום, לא תמצאנה בשדה. **כו** ששת ימים, תלקטוהו; וביום השביעי שבת, לא יהיה בו. **כז** ויהי ביום השביעי, יצאו מן-העם ללקט; ולא, מצאו. **כח** ויאמר יהוה, אל-משה: עד-אנה, מאנתם, לשמר מצותי, ותורתי. **כט** ראו, כי-יהוה נתן לכם השבת--על-כן הוא נתן לכם ביום הששי, לחם יומים; שבו איש תחתיו, אל-יצא איש ממקומו--ביום השביעי. **ל** וישבתו העם, ביום השביעי. **לא** ויקראו בית-ישראל את-שמו, מן; והוא, פזרע גד לבן, וטעמו, כצפיתח בדבש... **לו** והעמר, עשרית האיפה הוא.

לפני שנענה על שאלה זו ברצוני להסב את תשומת הלב להשוואה ספרותית מעניינת שעורך הכתוב בין תלונה זו, או באופן ספציפי יותר - בין נתינת המן לישראל ובין קרבן פסח, עליו קראנו בשבוע שעבר.

ההשוואות מתבססות על ביטויים דומים המשובצים בשתי הפרשיות, מה שקרוי בעברית: ארמזים, (ובאנגלית: אלוזיות). נפרט את עיקרי ההשוואות:

1. בפתחת הפרשה העוסקת במן נאמר:

(א) ויבאו כל עדת בני ישראל... **בחמשה עשר יום לחדש השני** (ב) וילינו \{וילונו\} כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר:

וראו לשים לב לשני דגשים בפסוק:

ראשית, המונח "עדת בני ישראל" לא נזכר בשאר התלונות אלא דווקא בתלונה זו.

וראו לציין שמינוח זה יחזור שוב ושוב לאורך תלונה זו:

(ט) אמר אל כל עדת בני ישראל... (ז) ויהי כדבר אהרן אל כל עדת בני ישראל...,"

דבר שמחדד עוד יותר את העובדה כי דווקא בתלונה זו מופיע מונח זה.

מונח זה ("עדה") מחזיר אותנו לפעם הקודמת (והיחידה בינתיים) שבה הופיע הגדרה זו לעם -בקרבת פסח:

8. שמות י"ב, ג'

"דברו אל כל עדת בני ישראל"

שנית, התאריך המודגש כאן, ושאינו מופיע בשום חניה אחרת בדרך להר סיני, ודאי מבקש לרמוז דבר מה.

וגם שרשרת הבעיות הפוקדת את ישראל זהה לבעיות פרשת בשלח:

- בעיית מים
- בעיית אוכל עם המן:

6. במדבר כ"א

(ה) ...ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל...

* בעיית מים (שאמנם לא כתובה כתלונה אלא כבעיה

שה' פתר):

(ט"ז) היא הבאר אשר אמר ה' למשה אסף את העם ואתנה להם מים."

אם כן, שתי פרשות אלו ניצבות כמקבילות זו לזו. וכאמור, הדבר אינו מפתיע, שהרי שתיהן עוסקות בהליכת ישראל בדרך.

(חז"ל במשנה יוצרים זיקה נוספת בין הפרשות כאשר הם קושרים בין "ידינו של משה" שלא הן עשו את מלחמת עמלק - בפרשת בשלח, לבין "הנחש", שלא הוא שממית ומחיה - בפרשת חקת).

המן כקרבן פסח:

משום מה, הציר המרכזי בכל הפרשה הוא תלונת מדבר סני, ועלינו להבין מדוע נותן הכתוב לתלונה זו משקל כה רב.

7. שמות ט"ז

א ויסעו, מאילם, ויבאו כל-עדת בני-ישראל אל-מדבר-סין, אשר בין-אילים ובין סיני--בחמשה עשר יום לחדש השני, לצאתם מארץ מצרים. ב וילינו (וילונו) כל-עדת בני-ישראל, על-משה ועל-אהרן--**722**. ג ויאמרו אלהם בני ישראל, מי-יתן מותנו ביד-יהוה בארץ מצרים, בשבתנו על-סיר הפשר, באכלנו לחם לשבע: כי-הוצאתם אותנו אל-המדבר הזה, להמית את-כל-הקהל הזה ברעב. ד ויאמר יהוה אל-משה, הנני ממטיר לכם לחם מן-השמים; ויצא העם וילקטו דבר-יום ביומו, למען אנסנו הילך בתורתך אם-לא. ה והיה ביום הששי, והכינו את אשר-יביאו; והיה משנה, על אשר-ילקטו יום יום. ו ויאמר משה ואהרן, אל-כל-בני ישראל: ז ערב-וידעתם, כי יהוה הוציא אתכם מארץ מצרים. ז ובקר, וראיתם את-כבוד יהוה, בשמעו את-תלנתיכם, על-יהוה; ונחנו מה, כי תלנו (תלינו) עלינו. ח ויאמר משה, בתת יהוה לכם ערב פשר לאכל ולחם בבקר לשבע, בשמע יהוה את-תלנתיכם, אשר-אתם מלינם עליו; ונחנו מה, לא-עלינו תלנתיכם כי על-יהוה. ט ויאמר משה, אל-אהרן, אמר אל-כל-עדת בני ישראל, קרבו לפני יהוה: כי שמע, את תלנתיכם. י ויהי, כדבר אהרן אל-כל-עדת בני-ישראל, ויפנו, אל-המדבר; והנה כבוד יהוה, נראה בעיני. יא וידבר יהוה, אל-משה לאמר. יב שמעתי, את-תלונת בני ישראל--דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר, ובבקר תשבעו-לחם; וידעתם, כי אני יהוה אלהיכם. יג ויהי בערב--ותעל השלל, ותכס את-המחנה; ובבקר, היתה שכבת הטל, סביב, למחנה. יד ותעל, שכבת הטל; והנה על-פני המדבר, דק מחספס--דק כפפר, על-הארץ. טו ויראו בני-ישראל, ויאמרו איש אל-אחיו מן-הוא--כי לא ידעו, מה-הוא; ויאמר משה, אלהם, הוא הלחם, אשר נתן יהוה לכם לאכלה. טז זה הדבר, אשר צוה יהוה, לקטו ממנו, איש לפי אכלו: עמר לגלגלת, מספר נפשתיכם--איש לאשר באהלו,

בשבתנו על סיר הבשר, באכלנו לחם לשבע,
כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה
להמית את כל הקהל הזה ברעב"

בתיאור ישראל את מצרים - אליה הם מתגעגעים - ישנם שני מוקדים שונים:

- ראשית, מתוארת מצרים כמקום בו מתים "ביד ה'",
 - שנית, מתוארת ארץ זו כארץ שיש בה אוכל לרוב ("סיר הבשר", "לחם לשבע").
- המוקד השני הוא ברור, שהרי התלונה היא על חסרון האוכל.

אולם מה פשר תיאור ארץ מצרים כארץ בה מתים ביד ה'?

אדרבא, המתלוננים היו צריכים להדגיש את **אפשרות החיים הנמצאת במצרים**, אל מול **המוות המאיים במדבר**.

יתירה על זאת, לאור שני האפיונים של מצרים, ניתן לקרוא את המשך תלונת המתלוננים כמתבססים על שני האפיונים השונים:

- ראשית - "כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה". כאן ניצב "המדבר הזה" בניגוד לארץ מצרים שתוארה קודם לכן.
- וממילא, "כי הוצאתם" - אתם משה ואהרן, בניגוד ליד ה' המצויה במצרים.
- שנית - "להמית את כל הקהל הזה ברעב". כאן ניצב הרעב המאיים על "הקהל הזה", בניגוד לשפע הגסטרונומי המצוי במצרים.

לפני הסבר התלונה המיוחדת הקיימת כאן, ברצוני להדגיש פרט נוסף המובא בכתובים כרקע לתלונה, פרט שחסר בשתי התלונות האחרות.

- בתלונת מרה הניסוח הוא:

13. שמות ט"ו כ"ד – תלונת מרה

"וילנו העם על משה לאמר: "מה נשתה".

- בתלונת רפידיס הניסוח הוא:

14. שמות י"ז ב' – תלונת רפידיס

"וירב העם עם משה ויאמרו: תנו לנו מים ונשתה".

- ואילו בתלונה שלנו הניסוח הוא:

מקור 7 פס' ב'

"וילנו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר ויאמרו אליהם בני ישראל: מי יתן מותנו...".

בשתי התלונות האופפות את התלונה המרכזית, הכתוב מביא את תוכן התלונה בסמוך לכותרת: "וילנו/וירב העם על/עם".

אין תיאור מקום מיוחד לאחר הכותרת, שהרי כבר קודם לכן ספר לנו הכתוב היכן הם נמצאים.

לעומת זאת, באופן מפתיע בתלונת מדבר סין, בתלונה שאנו עוסקים בה, ישנו אזכור מיוחד של המקום בו נמצאים המתלוננים.

זאת, למרות שגם כאן ישנו תיאור מקדים של המקום אליו הגיעו בני ישראל (ט"ז, א') – מקור 7:

לא ניתן להתעלם מתאריך מיוחד זה - "חמשה עשר יום לחדש השני", כלומר עבר בדיוק חודש מאז אותו לילה מופלא בו ישראל עשו את קרבן הפסח ויצאו ממצרים.

2. תיאור הזמן - בין הערבים המופיע בהבטחה האלוקית:

(יב) "דבר אליהם לאמר: **בין הערבים תאכלו בשר**"

מזכיר לנו שוב את תיאור הזמן בקרבן פסח:

9. שמות י"ב, ו

"ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל **בין הערבים**"

3. ציווי של הקב"ה במן לבל יקח איש מן המן יותר מאשר הוא צריך בשבילו ובשביל בני משפחתו:

(טז) זה הדבר אשר צוה ה': לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם, איש לאשר באהלו תקחו.

מזכיר מאד ציווי זהה שנאמר לגבי קרבן פסח.

גם שם יש לקחת כבש שיספיק לבני הבית, ולא יותר.

גם הביטויים אשר מופיעים בשני איסורים אלו מזכירים מאד זה את זה, שהרי בקרבן פסח קראנו:

10. שמות י"ב, ד'

"ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית. ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת נפשות, איש לפי אכלו תכסו על השה"

4. גם האיסור להותיר מהמן ליום הבא, שנאמר:

(יט) ויאמר משה אליהם: איש אל יותר ממנו עד בקר

מזכיר עד מאד את איסור הנוטר שנאמר לישראל בהקשר קרבן הפסח:

11. שמות י"ב, י'

"ולא תותירו ממנו עד בקר".

הנוטר במן יימס, והנוטר בקרבן פסח ישרף.

5. גם האיסור המופיע בתלונה זו בקשר לשבת:

(כט) "אל יצא איש ממקמו ביום השביעי"

מזכיר את שאמר משה לעם בציווי על הקרבן:

12. שמות י"ב, כב

"ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר"

6. כתוספת נלווית להשוואות אלו ראוי לציין כי גיבור נוסף מופיע על הבמה בתלונה זו, גיבור שכמעט ונשכח מלבנו - **אהרן**.

לאורך ספור קריעת ים סוף, ובתלונה במרה אהרן אינו נזכר, ורק כעת נזכר אהרן בצמוד למשה.

הפעם הקודמת שלא אהרן היה תפקיד מנהיגותי היה בציווי על קרבן פסח.

האם ה' משגיח גם במדבר?

על מנת להבין מה פשר ההשוואה שעורכת נגד עינו התורה, בין תלונה זו וירידת המן, ובין קרבן פסח, ברצוני לנסות ולקרוא בדקדקנות את עצם תלונת העם על משה ואהרן: שמות ט"ז, ב-ג – מקור 7

"וילנו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר.

ויאמרו אליהם בני ישראל: מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים,

כאן יש צורך ללמד ולחנך את העם בדבר היותו של ה' משיג ושולט בכל העולם כולו, אפילו במדבר!

ועל כן, מי שיעיין בפסוקים באופן מדויק ימצא כל העת את ההתייחסות הכפולה הזו - **פתרון גסטרונומי לבעיית המחסור באוכל, ופתרון רוחני לבעיה הרוחנית.**

אין ספק כי הגעת השלו למחנה מבקשת לפתור את בעיית האוכל.

העם התלונן כי הם מתגעגעים ל"סיר הבשר" אשר במצרים, והנה מביא להם ה' בשר למדבר.

נראה שהפתרון לבעיה הרוחנית, לשאלה האם ה' נמצא ומשיג גם במדבר, היא התגלות כבוד ה' לעיני כל ישראל.

זהו אקט חריג ונדיר שאיננו מצפים כלל ועיקר למצוא אותו רק בשל תלונה על אוכל!
(נפגוש אותו שוב למשל, במעמד הר סיני וביום השמיני למילואים, אולם שם ישנה הכנה מיוחדת ושם המעמד הינו מעמד מיוחד שמעצם מהותו דורש את התגלות השכינה).

התגלות השכינה היא כמובן תגובה ישירה לבעיית העם והתלבטותם האם רק במצרים מצויה "יד ה'", וממילא, משה ואהרן, על דעת עצמם מוליכים כעת את העם במדבר, או שמא שכינה נמצאת גם כאן, במדבר.

כבוד ה' הנראה במדבר, כפי שמדגיש הכתוב (שמות ט"ז י) – מקור 7: "ויפנו אל המדבר והנה כבוד ה' נראה בענן"

ומפרש הנצי"ב בהעמק דבר:

15. הנצי"ב ב"העמק דבר"

"ויפנו אל המדבר – יצאו כולם מאוהליהם לראות מה הוא במדבר"

"והנה כבוד ה' נראה בענן – הרגישו גילוי שכינה"

מלמד את העם כי **שכינה מצויה אפילו במדבר.**

המן כמבטא את השגחת ה'

אולם, רעיון בסיסי זה אינו יכול להיאמר פעם אחת בלבד. התהליך החינוכי דורש הזכרת ערכים בסיסים שוב ושוב, עד שיהפכו לטבע שני, להרגל, ולהנחת יסוד.

לצורך מטרה זו בא המן. (השלי ירד ערב אחד בלבד, וניתן כפתרון נקודתי כמשקל נגד ל"סיר הבשר").

הלחם מן השמים, היורד בדרך נס בכל בקר, וביום שישי יורד במנות כפולות, שהרי בשבת אינו יורד, מלמד את העם בכל בקר מחדש כי יש מי שמשיג, רואה ושולט גם במדבר.

האיסור לאסוף מיום אחד למשנהו נועד בדיוק למטרה זו. בכל בקר צריך כל אב משפחה לטבוח בקב"ה שייתן אוכל לו ולבני משפחתו, תלות גמורה בהשגחת ה' עליו, גם במדבר. כך יום יום לאורך ארבעים שנה, עד שהבנה זו ברורה מאליה ואין לתהות עליה עוד.

"ויסעו מאילים ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילם ובין סיני"

למרות תיאור מדויק זה חוזר הכתוב ומדגיש את מיקום המתלוננים **"במדבר"**.

זאת ועוד, תיאור המקום "במדבר" הינו **תיאור כולל ביותר, ואינו מוסיף מאומה.**

וכי לא ידענו שישראל מצויים במדבר?

הפסוק הקודם נתן תיאור מקום מדויק הרבה יותר והנה כעת חוזר הכתוב ונותן בשנית תיאור מקום, שאינו מוסיף מאומה ונראה כחסר כל חשיבות.

ומסביר הרב יונתן גרוסמן, שהכתוב כנראה מבקש לרמוז לנו שיש לשים דגש בתלונה זו על **עצם היותם במדבר.**

עובדת המקום כאן היא חלק מהותי בתלונה, ועל כן, כשם שבתלונות האחרות מופיע כאן תוכן התלונה, בתלונתו מופיע "במדבר", זהו חלק מהותי מתוכן התלונה.

למדבר ישנו תפקיד מרכזי בתלונה משום **שהעם מעמת את המדבר עם ארץ מצרים.** לא רק ברובד הגסטרונומי, אלא גם, ובעיקר ברובד רוחני/תיאולוגי.

"יד ה'" בדברי המתלוננים מופיעה בארץ מצרים, ובניגוד לזה מופיעים משה ואהרן כמי שהוציאו את ישראל אל "המדבר הזה".

האם יד ה' נמצאת גם במדבר, או שמא ה' שולט רק במקום יישוב, כמצרים?

העם גם מקשר את בעיית הרעב עם תפיסתם הדתית, שבגלל שמשה ואהרן, הם אלו שהוציאו את ישראל אל המדבר (שהרי ה' אינו שולט במקום זה), ממילא אין ביכולתם לתת אוכל לכל העם.

ועל כן, "מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים", ולא בידכם - משה ואהרן.

הרב גרוסמן מסביר טענה זאת של בני ישראל על בסיס הרקע הדתי של תקופה זו.

האמונה שישנו אל אשר שולט במקומות מסוימים (או בעמים מסוימים) ושאיננו שולט במקומות (או בעמים) אחרים, היתה תפיסה מקובלת, ובהחלט ייתכן שעם ישראל נשבה בתפיסה מוטעית זו.

גם המדבר נתפס אצל תרבויות קדם כמקום בו נמצאים שדים ושאר מזיקים, וההולך למדבר יוצא מתחת ידו של האל הטוב המגן עליו ונכנס לתחום אחר, אפל ומפחיד. זוהי כנראה, ההנחה לתלונה בה אנו עוסקים.

פתרון כפול לבעיה כפולה.

פתרון תלונת ישראל אינו יכול להתמקד רק בנתינת אוכל, כשם שנעשה למשל בתלונה הקודמת - הפיכת המים המרים למתוקים. שהרי כאן, מעבר לתלונה הגסטרונומית ישנה בעיה שורשית ומהותית הרבה יותר.

שאלה נוספת הנשאלת למקרא תחילת הפרשה היא, הרי פרשת המן מתרחשת כחודש לאחר יציאת מצרים, כשלושה שבועות לאחר קריעת ים סוף והשירה הגדולה, לאחר שמגיעים למרה ולאילים, כמו שמתארים הפסוקים –

מקור 7 :

”ויסעו מאילם ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילם ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים. וילינו כל עדת בני ישראל ..
מעצם קביעת תאריך תלונה זו עולה קושי אדיר – והלא עם ישראל נמצא בסמוך כ”כ למאורעות הגדולים, זיכרון שעבוד מצרים בוודאי עוד מצוי בתודעתו, כיצד, איפוא, עולה על דעתם כי שעבוד מצרים טוב להם ממצבם הנוכחי ?

מה גם שבתלונה שלפנינו נעשה שימוש בביטויים הנראים כגוזמא, כ”סיר הבשר” ואכילת ”לחם לטבע” – כיצד איפוא עולה על דעתם להיזכר בגעגוע למצרים? הייתכן שעם ישראל הספיק לשכוח את השעבוד הקשה בו היה נתון?

היו אמנם מן הפרשנים שניסו לתרץ קושי זה באמרם, כי שנת השעבוד האחרונה במצרים לא הייתה בקושי גדול. בשנה זו הוכו המצרים מכה אחר מכה, וממילא ידם הייתה פחות תקיפה על ישראל.

אך הטענה כנגד תירוץ זה היא, שאף אם נאמר כן, הרי שסוף סוף ישראל היו משועבדים תחת יד מצרים, ועל כן זכרון מצרים בהתרפקות שכזו – עדיין אינו מובן.

ועל אף שרגילים אנו, לדאבונינו, לתלונות ישראל, אך זו חורגת מכל פרופורציה. (גם לטענות ללא פרופורציה, יש גבול עד היכן מרחיקים לכת).

אך תמיהתנו לא נעצרת רק בתלונת ישראל על הקב”ה. תגובת הקב”ה לדברים אף היא מעלה תמיהה. שכן לאחר תלונה קשה שכזו, שיש בה, לכאורה, כפירה בטוב, היינו מצפים לתגובה תקיפה וכעס אלוקי, תחת זאת מתבשרים ישראל בבשורה הבאה: **מקור 7**
(ד) **”ויאמר ה’ אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנחנו הילך בתורתו אם לא:”**

(השליה כפי שאמרנו, לא מוזכר בשלב הראשון, כי הוא פתרון נקודתי).

נשאלת השאלה מה פתרון חינוכי יש כאן על תלונותיהם כפוויות הטובה, לכאורה, של ישראל על הקב”ה בהורדת מן השמים?

ושאלה נוספת מסיומת הפסוק: **”למען אנחנו הילך בתורתו אם לא”** אנו למדים שהמן בא לעסוק בבעיה שורשית יותר, המסתתרת מאחורי געגועיהם של ישראל לסיר הבשר שבמצרים, שעל כן מדגיש הפסוק כי תכלית המן הוא **”למען אנחנו הילך בתורתו אם לא”**.

מהי, איפוא, אותה בעיה פנימית, שאותה בא המן לפתור ?

ההשוואות שראינו שעורך הכתוב בין ירידת המן לקרבן פסח משרתים מסר זה:

כפי שראינו בשיעור בשבוע שעבר, בקרבן הפסח הבית הישראלי הוגדר כמזבח של ה’, או במילים אחרות, **הבית עם האנשים היושבים בתוכו הוקדשו לשם ה’.**

שם, בבתי העברים שבמצרים ירדה שכונה, ממש כשם שיוודת על המזבח אשר במשכן, או שבבית המקדש.

בירידת המן במדבר, רומז הכתוב כי **ירידת ה’ לצורך קידוש עמו, מתרחבת מתחומי הבית במצרים אל עבר המדבר.**

המן מבקש להזכיר לעם את קרבן הפסח, את **ירידת השכינה והשגחתה הברורה במצרים.**

תזכורת זו נעשית בכל בקר מחדש, עת יורד המן.

בכל בקר מחדש צריך אבי המשפחה לאסוף כמות מדויקת שצריכים בני ביתו ;

בכל בקר מחדש נכנס לתוקפו איסור הנותר של המן שאסוף אתמול ;

בכל בקר מחדש מכיר הישראלי הנווד במדבר, כי ה’ משגיח על עולמו ועל עמו, דואג להם ולפרנסתם.

יתר על כן, המדבר הוא מקום ללא אמצעי מחיה, והמן מלמד עם ישראל שהקב”ה זן ומפרנס אותן - אם במן, אם בשליו ואם במים.

כמו שמדגיש משה בספר דברים את ההבנה שמוזונותנו באים מאת הקב”ה, ואל ירום לבבנו ואל נשכח אותנו בעת שפרנסתנו תהיה ברווח, בארץ ישראל :

16. דברים ח’

ג וַעֲנֵד, וירעב, ויאכלך את-המן אשר לא-נדעת, ולא ידעון אבותיך: למען הודיעך, כי לא על-הלחם לבדו יחיה האדם-- כי על-כל-מוצא פי-יהנה, יחיה האדם.

יא השמר לך, פן-תשכח את-יהנה אלהיך, לבלתי שמוך מצותיו ומשפטי וחקתיו, אשר אנכי מצוץ היום. יב פן-תאכל, ושבעת; ובהים טבים תבנה, וישבת. יג ובקרן יצאנך ירבו, וכסף וזהב ירבה לך; וכל אשר-לך, ירבה. יד ורם, לבבך; ושכחת את-יהנה אלהיך, המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים. טו המוליךך במדבר הגדל והנורא, נחש שרף ועקרב, וצמאון, אשר אי-מים; המוציא לך מים, מצור החלמיש. טז המאכלך מן במדבר, אשר לא-ידעון אבותיך: למען ענתך, ולמען נסתך--להיטבך, באחריתך. יז ואמרך, בלבבך: כחי ועצם ידי, עשה לי את-החיל הזה. יח וזכרת, את-יהנה אלהיך--כי הוא הניתן לך כח, לעשות חיל: למען הקים את-בריתו אשר-נשבע לאבותיך, פיוס הזה.

המן משחרר את בני ישראל מתפיסת העולם המצרית – ”סיר הבשר”

כאן מצויים ישראל לא לשמור מן המן ליום המחרת, ולצאת ללקט כל יום ובכך לחנך את עצמם – כי למעשה אין הם נתונים ונשלטים ע"י בשר ודם, אלא רק ע"י הקב"ה.

זהו בדיוק תוכן הדברים: **"למען אנסנו הילך בתורתי אם לא"** – לאמר, אכילת המן "דבר יום ביומו" מבלי להשאיר ממנו למחרת – מהווה נגזרת ישירה של אמונה בו יתברך, אמונה כי רק הוא זן את העולם כולו בחן, בחסד וברחמים. זוהי הדרך להשתחרר משעבודו של "סיר הבשר" המצרי.

רעיון זה בא לידי ביטוי גם בפרשנות הבאה המופיעה מכילתא, שם נאמר כך על הפסוק "דבר יום ביומו":

18. מכילתא

"דבר יום ביומו – ר' אלעזר המודעי אומר – כדי שלא ילקוט האדם היום למחר, שנאמר דבר יום ביומו – מי שברא את היום – ברא את פרנסתו".

ובמכילתא דרשב"י ישנה הדגשה נוספת לרעיון "דבר יום ביומו" – שם ישנו ביטוי כי דווקא **התלות היומיומית מראה את הקשר של הקב"ה עם בניו** – ולא כמלך שנותן מזונותיו לבנו בתחילת השנה ואומר לו – מעתה אל תתראה אצלי.

לסיכום, על פי הרב אלון המן בא לשחרר את האדם מההבנה המטענת שמזונותיו תלויים בבשר ודם, וללמד את האדם שמזונותיו הם מאת הקב"ה.

הנסיון במן

הקב"ה מגדיר את המן כנסיון לבני ישראל, הן בפרשתנו (שמות ט"ז ד') – מקור 7

ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה, הֲנִי מְמַטֵּיר לְכֶם לֶחֶם מִן-הַשָּׁמַיִם; וַיֵּצֵא הָעֶם וַלְקֻטּוֹ דָּבַר-יוֹם בְּיוֹמוֹ, לְמַעַן אֲנַסְנוּ הֵילֶךְ בְּתוֹרַתִי אִם-לֹא.

והן בספר דברים כפי שראינו לעיל **מקור 16** :

(טז) הַמֵּאכִלְךָ מִן בַּמִּדְבָּר, אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אֲבֹתֶיךָ: לְמַעַן עֲנִתְךָ, וְלְמַעַן נִסִּיתְךָ--לְהִיטִיבְךָ, בְּאַחֲרִיתְךָ."
ונשאלת השאלה מה בדיוק מהות הנסיון במן?

רש"י מסביר את הנסיון, בכך שזה נסיון לבני ישראל האם יקיימו את מצוות הקב"ה הקשורות במן:

19. רש"י

למען אנסנו הילך בתורתי - אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט

אלא שקשה לעניות דעתי על הסבר זה של רש"י, שהרי על פי בנה זאת, כל מצוה של הקב"ה היא נסיון לאדם, האם יקיים את המצוה, ואם כן מה המיוחד במן.

הרמב"ן (שאינו מקבל את רש"י) ומסביר שהנסיון הוא:

20. הרמב"ן

אבל הוא כמו שאמר (שם טז) המאכילך מן במדבר אשר לא ידעו אבותיך למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך, כי נסיון הוא להם שלא היה בידם מזון, ולא יראו להם עצה במדבר רק המן, שלא ידעו מתחלה, ולא שמעו מאבותם.

ומסביר הרב מרדכי אלון, שהמפתח לשאלות אלו נעוץ בהבנת המושג "סיר הבשר" – וממילא בהבנת געגועיהם של ישראל אליו.

באותם ימים קשים בשעבוד מצרים, שרד מי שהיה עבד טוב, כלומר עבד שאינו שואל שאלות, **אין בליבו מחשבות חירות**, וכל דאגתו היא לקבל את אותה מנת מזון בסוף היום ממנה יאכל ויתן לבני ביתו וכך יעביר עוד יום.

כך אט-אט השתלט פרעה על ליבותם ונפשם של ישראל, הם הפכו משועבדים למזון שאותו הם צריכים לקיומם, הם השתעבדו לאותו "סיר הבשר", לאותה **תלות קיומית במצרים**.

וכשרק מתחילה לה מחשבה של חירות לעלות על פני השטח, כשרק מתחילים משה ואהרן לדרוש מפרעה שישלח את העם, נוקט פרעה בפעולה פשוטה – הוא מכביד את העבודה על ישראל, וכלשון הפסוק: **"תכבד העבודה על האנשים וגו'".**

בכך גורם פרעה **שהדאגה לקיום היומיומי תהפוך ליותר קשה וממילא גם ליותר משעבדת**.

או אז יוצאים הנוגשים בישראל ואומרים להם:

17. שמות ה'

יג וְהַנְּגִשִׁים, אָצִים לְאֹמֶר: כְּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר-יוֹם בְּיוֹמוֹ, כשביטוי זה "דבר יום ביומו" הוא אותו ביטוי האמור על המן בפרשתנו, כששם המשמעות היא בדיוק הפוכה (כפי שנבאר עוד דלהלן).

אך במערכת שעבוד מחרידה זו – המשעבדת ע"י הפעלת לחץ ואיום קיומי על בני אנוש, יש גם **צד שנראה כחיובי**, שכן היא יוצרת מערכת בה מיקומו של הפרט ברור הוא. הפרט בה יודע מה עליו לעשות בכדי לשרוד, הוא מבין במי ובמה תלויים חייו.

אך כל זה טוב ויפה – כשאותו פרט משתף פעולה עם המערכת – או אז הוא שורד. אך כשאין הוא מוכן לעשות כן – הרי שסופו רע ומר.

לאור הבנת זו של המציאות בא חיו בני ישראל במצרים, הרי שהמסתתר מאחורי טענת "סיר הבשר" הוא, **שישראל אינם יודעים מה לעשות בחופש שניתן להם, הם אינם יודעים לתפקד במערכת שאין בסופה "סיר בשר"**.

שכן על אף שהחוקיות של "סיר הבשר" היא חוקיות משעבדת, עלובה, אך יחד עם זאת היא ברורה לחלוטין.

על כן אין כעס של הקב"ה על ישראל – טענתם מובנת בהחלט בהתחשב ברקע המצרי שגדלו בו, ובהתחשב בעובדה שזה עתה יצאו ממצרים.

אך כאן בא הקב"ה והוריד לישראל מן השמים "דבר יום ביומו" – ובכך לעקור מישראל את אותו שיעבוד לשיטה המצרית הקלוקלת, ולהראות לעם במי באמת הוא תלוי.

23. בראשית מ"ז, כב

"כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה".
 וכן כל "חוק" שבפרשיות הקרבנות ומתנות הכהונה - משמעו מנת לחם קצובה. עייין: כ"ט, כח; ויקרא ו', יא; טו; ויקרא ז', לד; ויקרא י', יג-טו; ויקרא כ"ד, ט; במדבר י"ח, ח; יא; יט; ועוד רבים מאוד.

בעת שהומתקו מי הבאר, קבע ה' חוק - מכסה ומידה - כמה מים זכאי כל אדם לשאוב עבור עצמו, עבור משפחתו ועבור מקנהו.

בלא קביעת מנת חוקו של כל אחד ממי הבאר, קשה לתאר את שעלול היה לקרות כאשר שישים ריבוא אנשים צמאי מים, לאחר שלושה ימי הליכה במדבר, היו מתנפלים על המים, הם ומשפחותיהם ומקניהם.
 ה"חוק" (=המכסה) חייב "משפט" - היינו, קביעה בפועל של מכסת כל משפחה.

במרה הועמד לראשונה עם העבדים, שיצאו זה עתה לחירות ואשר לא הכירו איש את רעהו, במבחן של כבוד הדדי, של התחשבות בזולת, ובעיקר - של משמעת.

כל אלו הם מושגים ראשוניים ויסודיים בדרך לבניין חברה מתוקנת, עם ולאום; מושגים ראשוניים בדרך לחירות.

מבחנה של החירות אינו ביכולתו של אדם לעשות ככל העולה על רוחו, אלא ביכולתו לפעול כרצונו ומתוך בחירה חופשית, ויחד עם זאת - להישאר אדם במובן המוסרי, האנושי והתרבותי.
 לכן, זהו גם מבחנם של חברה בת-חורין ושל עם בן-חורין.

החוק והמשפט במים הם הם הניסיון של "שם נסהו", כפי שמוכח מהמשך הסיפור.

משהגיעו בני ישראל למדבר סין, כלה הלחם מכליהם, וברעבונם - התלוננו על משה ועל אהרן.
 כשם שהמתיק להם ה' את המים במרה, כך המטיר להם במדבר סין לחם מן השמים - את המן.
 ושוב, המן ניתן במחיר הניסיון (ט"ז, ד): מקור 7
 "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורת אלהים".

בפרשת המן נאמרה מצווה מפורשת, ומסתבר שגם היא חלק מהניסיון¹ שנאמר (שמות ט"ז ט"ז):

1 מצווה זו אמנם לא נאמרה במפורש מיד לאחר הזכרת הניסיון (בפס' ד), אך למרות זאת - נראה לנו שהיא נאמרה כבר בתחילת הפרשה, ורק הזכרה לאחר ירידת המן. אם לא כך, פסוק ה' תמוה: "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, והיה משנה על אשר ילקטו יום יום". דוחק לומר שכאן נצטוו על השבת, שהרי זו לא הזכרה כלל. לכן, נראה לי שהתורה קיצרה, וכאן נאמר למשה הניסיון - הציווי שלא ללקוט יותר ממיידת עומר לאחד, פרט ליום השישי שבו יש ללקוט שני עומרים. ועדיין לא נתפרשה הסיבה לכך - שבייתת השבת.

ויורד להם דבר יום ביומו וירעיבו אליו, ועם כל זה שמעו ללכת אחרי השם לא לחם:

וככה אמר להם עוד (שם ח ב) וזכרת את כל הדרך אשר הוליך ה' אליהם זה ארבעים שנה במדבר למען ענותך ולמען נסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצותי אם לא, כי היה יכול להוליכם בדרך הערים אשר סביבותיהם והוליכם במדבר נחש שרף ועקרב (שם טו), ושלא יהיה להם לחם רק מן השמים דבר יום ביומו, לנסותם ולהטיב להם באחרונה, שיאמינו בו לעולם.

כלומר על פי הרמב"ן הניסיון הוא ניסיון האמונה והבטחון בקב"ה (למרות שזה נגד טבע האדם האוהב להרגיש בטוח בכוחו וביכולתו).

הרב מרדכי אלון מסביר בעקבות הרמב"ן שניסיונו של המן, הוא הניסיון בו אדם הולך לישון בלא שנשאר לו כלום ליום המחרת, ובכל זאת מאמין הוא כי הקב"ה יזמן לו את מזונו גם למחרת.

הניסיון הכללי במדבר:

ראינו לעיל שהשם מנסה את ישראל הן במן, הן במרה וברפידים. ויש להבין את מהותו של ניסיון זה.

כמו שהזכרנו לעיל, עיון בפרשת מי מרה (ט"ו, כב-כו) מגלה שמטרת המים שהמתיק משה לא הייתה רק לרוות את צימאון שלושת הימים, אלא גם לנסות את העם, שנאמר:

21. שמות ט"ו, כה
 "ויצעק אל ה', ויורהו ה' עץ, וישלך אל המים וימתקו המים; שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו".
 אבל התורה לא פירשה מהו הניסיון, ולכן ננסה להבין את הניסיון מתוך הקשרם של הדברים.

מתוך הכתוב עולה שהניסיון קשור בחוק ובמשפט שהוזכרו עמו. ממילא, עלינו לברר מה היו החוק והמשפט שניתנו במרה.

במדרשי חז"ל מצאנו דעות שונות על מהות החוק והמשפט שניתנו במרה.

הגמרא בסנהדרין (נו ע"ב) מזכירה דינים, שבת וכיבוד אב ואם,

22. סנהדרין נו ע"ב
 והתניא עשר מצות נצטוו ישראל במרה שבע שקיבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם דינין דכתיב שם שם לו חוק ומשפט שבת וכיבוד אב ואם דכתיב כאשר צוך ה' אליהך

ומסבירה: דינים - כמשמעו של "משפט"; שבת וכיבוד אב ואם - שהרי בעשרת הדברות שבמשנה התורה נאמר על שתי מצוות אלו "כאשר צוך ה' אליהך" (דברים ה', יא; טו), ומכאן שבני ישראל צוו עליהן עוד לפני מעמד הר סיני.

ועדיין לא נתבאר עניינו של ה"חוק" שניתן במרה.
 הרב יעקב מדן מציע להסביר את המלה "חוק" - שעניינה כאן הוא מידה קצובה, ובעיקר מנת מזון קצובה.
 (כך מתפרשת המילה "חוק" בפסוקים רבים:

"זה הדבר אשר צוה ה' - לקטו ממנו איש לפי אכלו, עמר לגלגלת מספר נפשתיכם, איש לאשר באהלו תקחו".

ובני ישראל עמדו בניסיון שנאמר(שמות ט"ז, יז):

"וילקטו המרבה והממעט. וימדו בעמר, ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר, איש לפי אכלו לקטו".

ומסביר הרב יעקב מדן את הביטוי "המרבה והממעט":
המרבה - בעל משפחה גדולה, שנטל אוכל רב;
הממעט - בעל משפחה קטנה, שנטל אוכל מועט.

ורמז לפרוש זה נמצא בפירוש ר"י אברבנאל.

(אמנם רוב המפרשים הלכו בדרכם של רש"י והמלבי"ם, שפירשו: המרבה - מי שלקט יותר מדי; והממעט - מי שלקט פחות מדי. אבל לשיטתם קשה סוף הפסוק "איש לפי אוכלו לקטו").

כלומר, אין אנו יודעים כמה מן ירד בכל יום, אך גם אם ירד מן בשפע - אין אדם יכול לאמוד מראש מהי הכמות הדרושה למיליוני הפיות הרעבים שניזונו מן המן. היה ברור שהמן צריך להספיק לכולם.

אבל התחושה האנושית היא שאם אנשים שיקחו יותר מכדי מחייתם הם עלולים לגרום לכך שלשכנם יחסר.

שוב, יש כאן מבחן של כבוד לבני חורין, שאינם מקבלים את מנת מזונם הקצובה מאדונייהם אלא רשאים ללקוט אותה, ויכולים היו - לולא המצווה ואילו רצו בכך - ליטול לעצמם יותר.

עוד מוסיף הרב מדן: הניסיון שבלקטת המן במידה - לא היה קל.

פעמיים משבחת התורה את טעמו של המן: "וטעמו כצפיתך בדבש" (ט"ז, לא), "והיה טעמו כטעם לשד השמן" (במדבר ל"א, ח).

עם זאת, התורה מעידה על מזון זה: "ויענך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת" (דברים ח', ג - מקור 16).

השוואת הכתובים מביאה למסקנה, שאף שהאוכל היה טוב וטעים - הוא ניתן במידה מצומצמת, שהספיקה לקיום אך לא העניקה לאוכליה תחושת שובע.

אם נוסיף לתחושת חוסר השובע, את העובדה שאסור היה להותיר מן המן אף למקרה חירום - נוכל לעמוד על גודל הניסיון שבלקטת במידה.

מטרת המידה הזו הייתה חוק ומשפט: לאפשר לכולם ללקוט ולאכול במידה שווה, בלא חוקי 'כל דאלים גבר'.

המן ומנחת העומר

כל המנחות באות בכמות של 'עשרון' (עשירית האיפה) או בכפולות של עשרון. המיוחד במנחת העומר ששמה נובע מהכמות של המנחה:

24. ויקרא כג, י-יא

"והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן, והניף את העמר לפני ה'"

עומר' במובן זה של כמות מופיע בתורה רק בשני מקומות: במנחת העומר כפי שראינו ובפרשת המן (מקור 7):

(טז) "איש לפי אכלו עמר לגולגולת",

(יח) "וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו"

והתורה אף חותמת את פרשת המן בפסוק הנראה מיותר (מקור 7):

(לו) "והעמר עשירית האיפה הוא".

ואולי באה התורה לקשור בפסוק זה בין המן לבין מנחות הבאות "עשרון" כמו שאומר רש"י:

25. רש"י על שמות פרק טז פסוק לו

(לו) עשירית האיפה. האיפה שלש סאין והסאה ו' קבין והקב ד' לוגין והלוג ששה ביצים נמצא עשירית האיפה מ"ג ביצים וחומש ביצה והוא שיעור לחלה ולמנחות:

יתר על כן: העומר על פי חז"ל מנופה מתוך שלש סאים קמח שהן איפה אחת (מנחות פרק י משנה א).

כמו כן מנחת העומר באה עם שמן שנאמר:

26. השוואה בין מנחת העומר למן

במנחת העומר נאמר: "ונתת עליה שמן".

ובמן נאמר: "והיה טעמו כטעם לשד ה ש מ ן".

מנחת העומר באה עם לבונה - "ושמת עליה לבונה".

ובמן נאמר: "והמן היה כזרע גד לב ן".

(הגמרא ביומא עה. דורשת "לבן" - שמלבין עוונותיהם של ישראל" - כקרבנות המכפרים).

אף המדרש מעמיד את המן מול העומר:

27. ויקרא רבה כח, ג

"אמר ר' ברכיה, אמר הקב"ה לישראל כשהייתי נותן לכם את המן הייתי נותן עמר לכל אחד מכם, הדא הוא דכתיב 'עומר לגולגולת'. ועכשיו שאתם נותנים לי את העומר אין לי אלא עומר אחד מכולכם. ולא עוד אלא שאינו של חטים אלא של שעורים. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר 'והבאתם את עמר'".

את מטרת ירידתו של המן מסביר משה - מקור 16

(ג) "ויענך וירעבך, ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך, למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוחצא פי ה' יחיה האדם"

כלומר עם ישראל קיבל את המן במדבר כדי ללמדו שכל חיותו מאת ה'. אך כאשר עם ישראל נכנס לארץ ואוכל מיגיע כפיו קיים חשש שישכח זאת, כמו שאומר משה באותו נאום:

"כי א' אלקיך מביאך אל ארץ טובה...השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך...פן תאכל ושבעת...ורם לבבך ושכחת את ה'"

אלקיך...המאכילך מן במדבר...ואמרת כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה." כלומר את מקום המן כמזכיר לאדם שכל מזונו הוא מאת הקב"ה ממלאת בארץ ישראל מנחת העומר.

בטרם נאכל מן התבואה החדשה מקריבים הכהנים במקדש את העמר- למען נזכור כי "על כל מוצא פי ה' יהיה האדם" וגם אם זרענו וקצרנו ביגיע כפינו "וזכרת כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל."

עיקרון זה, שהעומר הוא התחליף למן, עולה מן הפסוקים בספר יהושע:

28. יהושע ה, יא-יב

"ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה, וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ ולא היה עוד לבני ישראל מן. ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא."

אכילת דגן "קלוי" ממחרת הפסח מתקשרת למנחת העומר שהיו מהבהבים אותה באש לקיים "אביב קלוי באש" (ויקרא ב, יד).

ללא הקרבת העומר היה נאסר להם לאכול "מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה", כמו שנאמר "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה".

כלומר גם איסור חדש (איסור לאכול מהתבואה החדשה עד שמקריבים את מנחת העומר), בא להזכיר לאדם, שנכון שהוא טרח ועמל וזכה לקצור ברנה, הרי שעליו לזכור שכל תבואתו ומזונו הוא מאת הקב"ה, הנותן לו כח לעשות חיל.